

Posudok

na habilitačnú prácu **Martina Vašša: Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920 – 1945.**

Bratislava : Univerzita Komenského, 2016, 455 strán.

Dejiny umenia nesporne patria do bohatej mozaiky života spoločnosti a v tejto súvislosti sú ich súčasťou aj dejiny, či biografie samotných umelcov, bez ktorých by dejiny umenia ako také ani neexistovali. Napriek tomu si ich slovenská historická veda nevšíma príliš často a málokedy aj s ambíciou o hĺbkový ponor do ich života. To platí najmä pri osobnostiach umeleckého sveta, ktoré nevstupovali aktívne do politického diania v krajine, ale aj pri takých, ktoré neurobili radikálny zvrät vo sfére svojej umeleckej činnosti, boli „len“ súčasťou vtedajšieho umeleckého sveta, no bez nich by sa vtedajší umelecký svet možno formoval inakšie, vrátane jeho vedúcich osobností.

Martin Vašš sa vo svojom výskume zameril na bratislavskú umeleckú bohému v medzivojnovom a vojnovom období 20. storočia, teda v čase, keď sa začínala formovať a následne aj plnohodnotne rozvíjať nová generácia slovenských umelcov – básnikov, prozaikov a výtvarníkov, pravda, aj hudobníkov – skladateľov, muzikantov či spevákov, hercov, ale týchto autor do svojej práce nezaradil s tým, že sa sústredil na umelecký svet literátov a výtvarníkov, ktorí, na rozdiel od iných umeleckých žánrov, boli po vzniku Československa kontinuálne osobnostne prepojení, vzájomne sa inšpirovali a podnecovali v umeleckej tvorbe, ale aj spolupráci, čo sa explicitne prejavilo napr. pri ilustráciách kníh literárnej tvorby.

Autor v široko koncipovanom úvode objasňuje svoje metodologické východiská, použitú terminológiu, kritériá na výber osobností zaradených do práce, zdroje svojich informácií i dôvod členenia práce do troch hlavných kapitol, a súčasne prezrádza aj zovšeobecnené a koncentrované výsledky svojich zistení, napr. jeden z najdôležitejších, že „*minimálne na úrovni Bratislavy ako hlavného mesta Slovenska existovala kultúrno-spoločenská kontinuita napriek dvom politicky odlišným obdobiam demokratickej prvej Československej republiky (1918 – 1938) a autoritatívneho ľudáckeho režimu v rokoch 1938 – 1945*“ (s. 8).

Ako Martin Vašš v úvode práce poznamenáva, ide o tému, pri ktorej sa nemohol spoliehať na slovenské vzory, najmä pri teoreticko-metodologickom spracovaní zvolenej témy, len o zahraničné vzory francúzskej, nemeckej a americkej historiografie, a musel sa pri slovenskej historickej realite spoľahnúť viac na vlastné metodologické postupy a závery, ktoré mu z výskumu vyplynuli. O to viac prebúdza čitateľský záujem, a to nielen v odborných ale aj laických kruhoch slovenskej verejnosti.

Ak druhá a tretia kapitola sú poskladané z fragmentov vybraných umeleckých osobností bratislavskej bohémy a predstavujú ich obsiahlejšie či menej obsiahle biografie, tak prvá kapitola s názvom *Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920 – 1945* je akousi syntézou celej bratislavskej bohémy, s definíciami dvoch hlavných kategórií, ktoré sa navzájom vymedzujú a bez seba ani nemôžu existovať, a to kategórie „meštiaci“ a „umelci“. Autor, vychádzajúc zo zahraničnej literatúry, obe kategórie najskôr charakterizoval s ich základnými

a typickými črtami na príkladoch najmä francúzskej spoločnosti, ale najmä bohémy, čo mu následne veľmi pomohlo pri rozprávaní o jednotlivých osudoch predstaviteľov bratislavskej bohémy v oboch nasledujúcich kapitolách. Analyzoval *bohému* a *dandyzmus*, ako prejav blízky bohémstvu, čo potom „objavil“ aj v slovenskom kultúrno-spoločenskom prostredí na pôde Bratislavy.

Dobrym rozhodnutím autora bolo charakterizovať bratislavské prostredie od prelomu rokov 1918/1919 až po záver ním stanoveného medzníka – roku 1945 a ukázať na špecifické črty Bratislavy, jej charakter a premenu z „ospalého“ uhorského mesta do roku 1918 na slovenské „veľkomesto“ po roku 1918, pravda, s typickými slovenskými znakmi, ktoré do Bratislavy vniesli prisťahovalci zo širokého slovenského okolia a nimi Bratislavu aj dlhodobo poznačili. No, bolo to aj naopak, Bratislava poznačila svojich umeleckých prisťahovalcov a tiež ich formovala. Martin Vašš aj presvedčivo ukazuje, ako sa to dialo a akým procesom premeny, zmeny i rastu prechádzali slovenskí umelci spadajúci do kategórie bratislavskej bohémy. V tejto súvislosti sa nedalo nekategorizovať mladú slovenskú umeleckú generáciu, ktorá prichádzala do Bratislavy, nedalo sa nepoukázať na vedúce osobnosti, ktoré sa stali zároveň „zakladateľskými osobnosťami“ bratislavskej bohémy. Martin Vašš na tieto osobnosti v texte viackrát upozornil s tým, že aj vysvetlil, ako sa to dialo.

V prvej kapitole nachádzame aj analýzu sociálneho postavenia slovenských umelcov, formy a zdroje ich nevelkých príjmov počnúc od predaja svojich umeleckých diel, zamestnania a financovania mecénmi, ktorých v Bratislave nebolo veľa.

Ak si autor stanovil medzníky 1920 až 1945, musel sa zaoberať aj dvoma odlišnými spoločensko-politickými realitami, ktoré sa prirodzene dotkli aj umeleckého sveta. Zaujímavé je jeho zistenie, že umelecké, tvorivé väzby medzi slovenskými umelcami i po zmene režimu, po radikálnejšom vstupe ideológie do slovenského sveta, v zásade nenarušili priateľské väzby medzi umelcami. Ako však vyplýva z členenia prvej kapitoly, bratislavská bohéma nebola jednoliatym celkom, diferencovala sa na základe viacerých prvkov – ideových, sociálnych, vekových, ktoré ju síce zásadne netrieštili, ale vytvárali základ pre autonómne stretávanie príslušníkov tej ktorej skupiny.

S dejinami každodennosti je zas spojený popis bratislavských kaviarní a viech, ich fungovania a fungovania bratislavskej bohémy v nich. V týchto pasážach textu sa podarilo autorovi priblížiť atmosféru každodenného koloritu istej sféry života, ale aj proces tvorby, ktorý bol s kaviarňami a viechami úzko spätý. Pri opise tohto sa opiera najmä o spomienky priamych aktérov, ktoré neskôr vychádzali v knižnej a časopiseckej podobe. V tejto časti dokonca charakterizuje najnavštevovanejšie kaviarne a „mechanizmus“ fungovania bratislavskej bohémy v nich v ktorúkoľvek dennú a nočnú hodinu.

Zaujímavé je aj porovnanie bratislavského a martinského prostredia pre výtvarnícku bohému a ich tvorbu, upozornenie na vplyv Prahy a Paríža na tvorbu slovenských výtvarných umelcov, a vlastne poukázanie na to, že slovenské umelecké kruhy nežili v izolovanom slovenskom svete, že reflektovali zahraničnú tvorbu a sa ňou aj inšpirovali.

V mojom posudku sa nebudem bližšie zaoberať druhou a treťou kapitolou, ktoré sú poskladané z biografických portrétov výtvarnej a literárnej bohémy, sú to cenné portréty,

ktoré prinášajú aj mnoho nového do poznania života zvolených osobností, jedny sú vo výpovednej forme bohatšie na informácie, iné menej, tak, ako sa podarilo autorovi získať údaje o nich.

Čo chcem vyzdvihnúť, je fakt, že tak v prvej kapitole, ako i v ostatných dvoch s profilmi umelcov, nechýba spoločensko-politické zázemie, ktoré determinovalo život umelcov, že autor ho neopomenul zakomponovať do svojho rozprávania a že to urobil s profesionálnym citom.

Martin Vašš patrí do mladej generácie slovenských historikov, no je už autorom niekoľkých monografických prác a spoluautorom ďalších, publikoval časopisecky štúdie, a to všetko s témou medzivojnového obdobia, čo mohol zúročiť a aj zúročil v predloženej monografii, ktorá je aj jeho habilitačnou prácou.

Preto môžem odporučiť predloženú habilitačnú prácu ako prácu vyzretej autorskej osobnosti a po úspešnom habilitačnom konaní aj udeliť Mgr. Martinovi Vaššovi, PhD. vedecko-pedagogický titul *docent v odbore slovenské dejiny*.

V Prešove 29. 8. 2017

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.